

Nr 79.

Av herr **Torgén**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning om skyldighet för den som med begagnande av sin ekonomiskt eller socialt överlägsna ställning medvetet tredskas att i rätt tid fullgöra sina förpliktelser, att till den berättigade utgiva ett effektivt skadestånd.

Det torde kunna sägas vara ett för den moderna rättsutvecklingen kännetecknande drag, att den söker utan hänsyn till den stränga formalismens bud skydda de socialt och ekonomiskt svagare i samhället mot vad som, om än icke formellt så dock reellt, utgör övergrepp från en starkare parts sida. Denna tendens har också satt spår i lagstiftningen, exempelvis genom ockerlagstiftningen, bestämmelserna om nedsättning i visst fall av avtalat vitesbelopp och om ogiltighet under vissa förutsättningar av s. k. konkurrensklausul, samt kanske ej minst genom åtskilliga av kristidsförhållandena framkallade lagar, såsom exempelvis hyresstegrings- och prisockerlagstiftningen.

Dessa särskilda av lagstiftningen uppställda regler avse samtliga det fall, att någon vid ingående av ett avtal begagnar sin överlägsenhet för framtvingande av oskäligen förmåner. Det finnes emellertid även ett annat område, inom vilket ett behov synes föreligga av ett motsvarande ingripande, nämligen gentemot personer, som med begagnande av sin ekonomiskt eller socialt överlägsna ställning tredskas i fullgörandet av sina på avtal grundade förpliktelser gentemot en underlägsen medkontrahent, därvid begagnande sig av de svårigheter, som det skulle bereda den sistnämnde att anställa rättegång och den stundom ruinerande tidsutdräkt, som en rättegång med vår nuvarande processordning skulle föranleda.

Behovet av den rättsprincip, till vars införande i det svenska rättssystemet jag har velat taga ett initiativ, belyses måhända genom en erin-

ran om de klagomål, som på många håll höras över vissa stora bolags uppträdande gentemot snärre skogsförsäljare och timmerdrivare.

Enligt den allmänna regeln är en köpare som bekant skyldig att betala en köpt vara vid mottagandet därav, för så vitt icke annorlunda avtalats. När de stora bolagen försälja timmer eller förädlat virke torde de i regel i avtalet bestämma att likvid skall ske viss tid ofta en månad efter tumningen, vanligen även mot växel eller bankgaranti. När bolagen åter köpa timmer av snärre skogsägare, ingå i regel icke motsvarande bestämmelser, utan skogssäljarens rätt till likvid blir att bedöma efter lagens allmänna regel. Betalning skulle sålunda erläggas vid mottagandet. Det är emellertid ett i min hemtrakt ofta överklagat förhållande, att bolagen självrådigt uppskjuta likviden långt utöver den tid då de mottagit timret, vilket är att räkna från den dag köparen åsatt virket sitt märke. Härför åberopas ofta det skälet, att bolagen först måste få klarhet i sina böcker. Härigenom uppskjutes ofta likviden ända till ett halft år eller mera utöver den lagliga tiden. Säljarna förlora därigenom icke blott ränta utan komma ofta, i brist på beräknade kontanta tillgångar, på obestånd, något varpå jag sett upprepade exempel. Bolagen å sin sida göra en räntevinst, som sammanlagt torde för varje år uppgå till högst avsevärda belopp. Dessutom kunna de stundom, genom den enskilde skogsägarens av den försenade likviden iråkade obestånd, bli i tillfälle att för en billig penning inköpa värdefulla hemman. Någon möjlighet att vinna rättelse genom en sammanslutning av de olika skogssäljarne finnes icke. Dessa kunna nämligen av en mångfald lokala och andra skäl icke sammansluta sig mot bolagen. Icke heller kan rättelse vinnas genom rättegång, ty om också bolagen utan process betala ett halft eller ett år för sent, så är dock detta tidigare än en rättegång hade kunnat åstadkomma, så mycket mera som bolagen i händelse av process sannolikt skulle uppskjuta likviden till dess denna avgjorts i högsta instans.

En bolagsregel kan i detta sammanhang anföras. Ingen uppgörelse i godo, endast genom rättegång och dom och det från högsta instans. Den svagares rätt, när den på så sätt erhålles, är rätt så illusorisk samt fullt motiverande en ny rättsprincip.

Ett närstående fall är, när bolagen lega arbetskraft för avverkning av egen eller på rot stående skog (stämplingar). Enskilda skogskörare åtaga sig nerkörningen å viss trakt eller å visst antal träd; hålla hästar för timmerdrivningen samt få betala huggningen, vägar, tumning, vältning, d. v. s. oftast alla omkostnader. När avtalet icke innehåller någon bestämmelse om tiden för betalningen, har timmerköraren givetvis ett klart anspråk på att utfå betalning, så snart arbetet är utfört. Vanligen heter det: När

kontraktet fullgjorts, och det brukar betyda avsyning. Tiden för sådan oftast godtycklig; om sådan kunnat ske omedelbart efter sluttunning eller t. ex. i maj, kan slutlikvid ändå trots både den och kontrakt dröja ända till i december. Även i alla dessa fall bruka emellertid bolagen gemensligen förhålla likviden långt utöver den rätta betalningstiden, oftast under förebärande, att deras böcker först måste slutföras. Även i detta fall har jag sett exempel på att dröjsmålet medfört ruinerande verkan för den enskilde timmerdrivaren, som haft stora utlägg för hästar m. m. och icke får in likvid på den tid, då han med nödvändighet hade behövt den.

I båda dessa fall synes det mig kunna föreligga påtagliga exempel på en medveten tredska vid uppfyllandet av åliggande skyldigheter, vilken tredska för den som blir lidande därav icke kan mötas med de allmänna rättsmedlen. Det låte ju visserligen tänka sig, att bolagen skulle kunna bliva ådömda något ansvar för rättegångsmissbruk, om de överklagade underdomstolens godkännande av anspråk på betalningen, men det säger sig själft, att rättegångsbalkens stadganden om rättegångsmissbruk icke utgöra någon i minsta mån effektiv hämsko på bolagens angivna förfarande.

Jag vill i detta sammanhang anföra, att jag ingalunda är avogt sinnad mot de stora bolagen i och för sig, utan tvärtom anser, att de fylla en viktig ekonomisk roll. Men det är ej minst ur bolagens eget intresse av vikt, att deras stora maktställning icke missbrukas. Det stora missnöje, som inom många orter, särskilt i Norrland, råder mot bolagen, torde på många håll hava sin grund just i missbruk av det slag, för vilket nyss redogjorts.

Det ligger mig fjärran att föreslå straffbestämmelser såsom korrektiv mot nu berörda missförhållanden. Den enda effektiva utvägen synes vara att föreskriva en skyldighet för den, som med begagnande av ekonomiskt eller socialt överlägsen ställning medvetet tredska att i rätt tid fullgöra sina förpliktelser att till den berättigade utgiva ett effektivt skadestånd (med exempelvis 4 gånger det belopp som han tredska att i rätt tid erlägga).

Då införande av en dylik princip givetvis måste föregås av en omsorgsfull utredning angående de ifrågasatta bestämmelsernas innebörd och räckvidd, inskränker jag mig för närvarande till att yrka,

att riksdagen måtte genom skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående en lagstiftning i av mig här angivet syfte.

Stockholm den 17 januari 1920.

G. Nic. Torgén.

